

det Riksdagen måtte besluta att i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t ville taga i öfvervägande om och hvilka förändringar af de civila embetsverken och embetena, eller möjligen indragningar af något eller några bland dem, ledande till besparingar i utgifterna för desamma, till lämpligare proportioners bestämning af de med hvarje embete förenade löneförmåner och inkomster, samt ändamålsenligare anordning af embetsutöfningen inom ifrågavarande gren af statsförvaltningen, som må anses möjliga och af omständigheterna påkallade; samt att Kongl. Maj:t till en kommande Riksdag behagade aflåta nådig proposition i ämnet.

Om remiss till vederbörligt Utskott anhåller jag vördsamt.

Stockholm den 28 Januari 1870.

Sigurd Ribbing.

N:o 108.

Af Herr Jöns Andersson: Om frälserusttjenstens utgörande in natura samt om nödiga medels anvisande till bestridande af sådana med rustningar förenade utgifter som icke tillkomma de rustningsskyldige.

Bland viktiga angelägenheter, som under sednast förflutna åren synnerligen tagit både Regeringens och Riksdagens arbete och omtanke i anspråk, är utan gensägelse frågan om organiserande af vårt försvarsväsende en af dem som intagit ett särdeles framstående rum, samt af nationen blifvit följd med allmän uppmärksamhet och lifligt intresse. Oaktadt all

för denna frågas lösande använd möda har dock dervid icke särdeles mycket blifvit vidgjordt, som kan sägas hafva i väsendtlig mån närmat den till en önskvärd utgång. Anledningarne härtill hafva varit flerfaldiga, med hvilkas anförande det likväl icke är hvarken nödigt eller ens lämpligt att här upptaga tiden. Då det emellertid synes, som en fullständig, på rättvis och riktig statsekonomisk grund byggd omorganisation af vårt försvarsv sende icke är att emotse i den närmaste framtiden, torde det vara i sin ordning att tillse det de förpligtelser, hvilka redan förefinnas att uppföra, för den närvarande försvarsorganisationens ställande i så aktningssjudande skick som möjligt varda af vederbörande fullgjorda. Det bör icke vara för någon, som lemnat denna fråga sin uppmärksamhet, obekant, att den så kallade privilegierade eller frälsejorden åtnjuter sina friheter från en mängd pålagor, som hvila å annan jord, emot skyldighet att bestrida rusttjänst och att denna skyldighet blifvit försummad i mer än hundra år, oaktadt friheterna därför fått tillgodonjutas. Men nästan allmänt har den föreställningen gjort sig gällande, att den så kallade rusttjänstbevillningen, som från sådan jord utgår i proportion efter rustningsmarkernas antal, är en ersättning för berörda skyldighets utgörande. Så är likväl icke förhållandet; ty af den rusttjänstskyldiga jorden har särskild bevillning utgått både under det rustningen utgjordes in natura och derefter, utan afseende om för jorden rustades eller icke. Denna bevillning är sålunda en uråldrig skatt på sådan jord, och dess utgörande har ej varit eller är beroende af rustningens fullgörande. Såsom bevis för denna min uppgift vill jag anföra en del exempel utaf den mängd, som förefinnas och kunna åberopas samt, för att gifva denna bevisning mera styrka, taga exempel från olika tider och under olika förhållanden.

År 1644 uti riksdagsbeslutet den 7 December åtog sig Ridderskapet och Adeln, att, hvad skatte- och kronobönder gáfvo i spanmålshjelpen, det skulle deras landtbönder gifva till hälften. Derefter beviljade Adeln, att af hvarje fem marks ränta, som hades till uppbörd af landtbönderna, skulle gifvas sex mark silfvermynt till Kronan; och skulle först rusttjänsten utgöras efter lag och författningar. Uti riksdagsbeslutet den 2 Mars 1678 beviljades af rusttjänsthållet, att utgå efter marketalet, eu daler silfvermynt, så att af hvar häst eller 500 marks ränta kontribuerades 500 daler silfvermynt. (Spanmålen den tiden i medeltal till 3 daler silfvermynt tunnan, således en årlig bevillning på hvarje rustningshäst af 166,6 tunnor spanmål i stället för nu knappast så många riksdaler riksmünt.) År 1701 den 20 Mars och år 1702 den 21 Februari påbjöd Kongl. Maj:t allmän kontribution af hvart frälsehemman, utan undantag, 5 daler silfvermynt, samt af skatte- och

och krono 2 daler silfvermynt. År 1710 den 3 Januari påbjöd Kongl. Radet en allmän kontribution af hvar frälsehemman, utan undantag, 10 daler silfvermynt, samt af skatte och krono 2 daler silfvermynt. Äfven åren 1711, 1712 och 1718 pålades Adeln kontributioner på deras hemman och egendomar utan undantag. Och åren 1719, 1720, 1723 och 1727 beviljades af hvar frälsehemman 5 daler silfvermynt. Frälsebonden skulle erlägga 1 daler samt skatte- och kronobonden 2 daler silfvermynt af hvar helt hemman. År 1734 den 12 December beviljades att hvar och en, som egde fast frälseegendom, skulle betala för hvar rusttjensthäst 40 daler silfvermynt, samt i proportion derefter för mer eller mindre. År 1743 den 7 April beviljades att utgå efter hemmantal af hvar frälsehemman 10 daler silfvermynt, men åbo på skatte och krono såväl som landtbo på frälse eller frälse-skatte hemman skulle erlägga en daler silfvermynt. År 1744 den 22 Februari nedsattes bevillningen på frälsehemman till 5 daler, men förblef för åboer på skatte och krono, såväl som för landtbo på frälse eller frälsekattehemman en daler silfvermynt. År 1747 den 14 December (då rustningens utgörande in natura nyss upphört) gjordes en allmän bevillning, hvarefter Ridderskapet och Adeln samt alla andra, som besuto frälseegendom, skulle betala efter rusttjenstlängd och jordebok 10; öre silfvermynt för hvar rusttjenstmark »och det utan åtskilnad af hvem frälsehemmanet innehades, samt om derföre rustades eller icke».

Uti de forndanska provinserna skulle betalas af hvar helt insocknehemman 5 daler samt för mindre i proportion. Ehuru Adelns rå och rör samt insocknehemman voro alldeles frikallade, genom privilegierna, från alla pålagor, kontributioner och bevillningar, åtog sig likväl Adeln, som »en frivillig gifva,» hälften mot öfriga frälse eller utsocknehemman. Vid samma tillfälle pålades hvar och en åbo på skatte och krono, såväl som landtbo på frälse eller frälsekattehemman, att erlägga på 1, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{5}$ hemman 1 daler; på $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ hemman 24 öre; under $\frac{1}{4}$ till och med $\frac{1}{5}$ hemman 16 öre; alla under $\frac{1}{5}$ 12 öre. Derjemte hvar och en, utan afseende på stånd, som egde skatterätt af något hemman, för sin egendom 2 daler silfvermynt, för hvarje helt mantal och i proportion för mindre; derifrån bondeståndet undantaget, såvida bonden icke egde mer än det skattehemman han bebodde. Enligt Bevillningsförordningen den 13 Mars 1752 skulle betalas till begravnings- och kröningshjelp för frälsehemman och andra lägenheter, som voro under Adels-rusttjenst begripna, »oaktadt derföre dåförtiden rustades eller icke», i proportion för rustningsmarkerna af 500 markers ränta eller 300 tunnor kastkorn och derutöfver 10 daler silfvermynt o. s. v. De af bondeståndet och andra stånd, som icke till någon annan

klassifikation hörde och hvilka bebodde större eller mindre delar af kavalieri- och dragon-rusthall, af hvad natur som helst, 2 daler. Bönderna på ett eller flera hemman, utan afseende på deras natur, en daler. År 1756 den 21 Oktober bestämdes bevillningen för Ridderskapet och Adeln till 10 öre för hvar rustningsmark *»och det utan åtskilnad af hvem frälsehemmanet innehades samt om derför rustades eller icke»*. I forndanska provinserna betaltes efter hemmantal, likasom åboer och landtboer på åtskilliga slags hemman betalte efter hemmanets storlek, högst en daler och lägst 12 öre silfvermynt. År 1762 den 21 Juni bestämdes bevillningen för Ridderskapet och Adeln samt alla, som besoto frälseegendom, så att de skulle efter rusttjenstordning och jordebok betala 21 öre för hvar rustningsmark, *»och det utan åtskilnad af hvem frälsehemmanet innehades samt om derför rustades eller icke.»* I forndanska provinserna betaltes för hvarje helt utsocknehemman 10 daler, och å begge ställen för rå och rör samt insocknehemman hälften mindre. Det synes som denna gång icke blifvit på den jord allmogem innehade lagd någon bevillning utom för rätten att bränna brännvin, hvilken bevillning Adeln ock särskildt erlade. År 1766 Mars 13 och Oktober 15 beslutades att tvänne bevillningar skulle utgå af rustningsmarker eller kastkorn *»oaktadt dåförtiden rustades eller icke»*. Böndernas bevillning blef särskildt bestämd utan afseende på hemmanens storlek. Åren 1770 och 1772 bestämdes bevillningen till 14 öre för hvar rustningsmark *»och det utan åtskilnad af hvem hemmanet innehades samt om derför rustades eller icke.»* Bestämnelserna för öfrige jordinnehafvare liknade dem af år 1762. År 1789 bestämdes bevillningen till 7 skill. 2 runst. specie för hvarje rustningsmark utan åtskilnad af hvem frälsehemmanet innehades, och skulle hälften af denna bevillning eller 3 skilling 7 runst. för hvar rustningsmark af hemmanet utgå, *»ehvad derför rustades eller icke ;* men öfriga halfva bevillningen försvinna, om och när Kongl. Maj:t skulle finna nödigt låta rustningen utgå. Landtbruksegare och åboer, af hvad stånd som helst, skulle erlägga särskild bevillning af de hemman, som beboddes eller brukades, olika för hemmanen af olika natur. Åren 1797, 1800 och 1808 utfärdades förordningar, enligt hvilka särskild bevillning äfven skulle erläggas för Adels frälseegendomar såsom förut. Uti Bevillningsförordningen af den 28 April 1810, då bevillningen bestämdes till 8 skillingar för hvarje rustningsmark, förekommer detta märkeliga tillägg: *»Denna afgift, såsom af grundskatts egenskap eller dermed jämförliq, bör till hälften utgå af hemmanet, ehvad derför rustas eller ej, men kommer till återstående hälften att upphöra, om och när Kongl. Maj:t i nåder anbefaller rustningens uppsättande»*. I alla bevillningsförordningar, som utfärdades åren 1812 - 1858, föreskrifves att rusttjenstbevillningen, *»såsom af grundskatts natur, skall utgå med*

10 skilling af hvarje rusttjenstmark och till hälften försvinna då rustning påbjöds. Uti de bevillningsförordningar, som utkommit från och med år 1861, heter det: Utom den efter fast egendoms uppskattade värde enligt Andra Art. utgående bevillning, skall för frälseegendommar fortfarande beräknas och utgöras på samma sätt som hittills, nemligen trettio öre för hvarje rusttjenstmark», hvarjemte föreskrifves att halfva afgiften upphör då rustningen uppsättes.

Sedan Ridderskapet och Adeln vid Riksdagen år 1741 erbjöd Kongl. Maj:t och Kronan penningeersättning i stället för rustningens utgörande in natura (hvilket af Kongl. Maj:t antogs) samt år 1742 åter beslutade utgöra rustningen, för hvilket ändamål Kongl. Maj:t den 21 Februari 1743 utfärdade Bref, angående Adelsfane-regementets beklädnad, har, så vidt af mig känt är, ifrågavarande rustningsskyldighet icke blifvit fullgjord. Då ofvanföre är visadt, att, redan hundra år före det rustningens utgörande in natura upphörde, särskild bevillning utgått af den rusttjenstskyldiga jorden i mån af rustningsskyldighetens belopp; att, då bevillningen beräknats efter hemmantal, den alltid utgått med högre belopp af frälse- än af skatte- eller kronohemman; att, efter det rustningens utgörande upphörde, det förbehåll vid bevillningens bestämmande städe blifvit gjort, att den skulle utgå *utan afseende på om för egendomen rustades eller icke*; och att man till och med i en sednare tids bevillningsförordningar, fastän oriktigt, ansett denna bevillning vara af grundskatts natur eller dermed jemförlig, på samma gång föreskriften om rustningens fullgörande vid påfordran fick kvarstå, — så, och då det först år 1789 gjorda medgifvandet, att halfva bevillningen skulle försvinna, om och när Kongl. Maj:t fann nödigt låta rustningen utgå, ingalunda, såsom varande endast en eftergift af en del af den vanliga bevillningen, bevisar att rusttjenstbevillningen utgör ersättning eller så kallad vakansafgift för rustningens utgörande, — läser härmed vara ådagaladt, både att ifrågavarande rustskyldighet lagligen kvarstår och att Staten utaf den jord, som åtnjuter friheter för skyldighetens utgörande, icke har den ringaste ersättning.

Efter de uppgifter jag kunnat förskaffa och hvilka torde komma rätta förhållandet temmeligen nära, utgjorde Adelsfanan, då den i början af 1740-talet var uppsatt, omkring 400 man och de hemman, som voro anslagna såsom boställen till befälets aflöning, något öfver 50 mantal. Visst är emellertid, att antalet nummer öfverstiger de indragna, anslagna eller för särskilda ändamål vakanta 292, hvilkas återuppsättande Kongl. Maj:t i nädig Proposition till sistlidna Riksdag föreslog. Detta nädiga förslag vann icke Riksdagens bifall; men genom påbjudande af rusttjenstskyldighetens fullgörande in natura, erbjuder sig ett tillfälle att, utan Statens be-

tungande, få det antal rytteri Kongl. Maj:t ansett nödigt hafva beridet. Nyss åberopade nådiga Proposition innehöll ingen framställning om anslag till löner åt befäl för den ökade kavalleristyrkan, så att man deraf torde kunna sluta, att tillräckligt befäl förefinnes äfven för en sådan tillökning i manskapets nummerär, som uppstår genom Adelsfanans uppsättning. Skulle så ej vara, måste Statsverket, i stället för de disponerade Adelsfaneboställena, bekosta nödigt befäl för truppen. Detta lärer likväl kunna ske utan ökade anslag. Kongl. Maj:t föreslog nemligen vid sistlidne riksdag, att utgifter, som blifvit en följd af åtskilliga föreslagna förändringar (till exempel Kronans öfvertagande af rekryteringen vid indelta arméen), hvilka icke vunne Riksdagens bifall, skulle bestridas af allmänna bevärfingsfonden. Denna fond torde således lemna tillgång till aflöning, om sådan erfordras, åt ökad befäl för Adelsfanan. I alla hänseenden, då Kongl. Maj:t ansett nödigt att det effektiva rytteriet ökas med ett antal, som nära motsvarar Adelsfanan, kan Statsverket icke blifva betungadt med synnerligen stora utgifter, då sjelfva manskapet erhålles så att säga för intet, utan tvärtom vinna genom ökad försvarskraft.

Då den rusttjenstskyldiga jorden i öfver hundra år haft frihet från rustningens utgörande och ändock varit i åtnjutande af de friheter, som lemnats derföre att denna rustningsskyldighet blifvit åtagen, så kunna nuvarande egare till sådan jord icke hafva ringaste anledning till missnöje, om de uppfordras att fullgöra en skyldighet, som ostridigt, enligt lag och författningar, åligger dem. Derföre och för att i någon mån erhålla förstärkning åt vår gamla försvarsorganisation på dess egen grundval, föreslår jag vördsamt,

att Riksdagen för sin del beslutar att frälserusttjensten hädanefter skall utgöras in natura och, i den mån det erfordras, till utgifter, som icke åligga de rustningsskyldige, ställer nödiga medel till Kongl. Maj:ts disposition för sådana utgifter; samt

att Riksdagen, med anmälan af detta beslut, i underdånighet anhåller hos Kongl. Maj:t om vidtagande af erforderliga åtgärder för ifrågavarande rustnings snara uppsättande.

Anhålles om remiss till Stats-Utskottet, med förbehåll att, derest Riksdagen skulle tillsätta särskildt Utskott för frågor rörande försvarsväsendet, äfven denna motion måtte lemnas till ett sådant Utskott.

Stockholm den 28 Januari 1870.

Jöns Andersson.